

BEZPLATNÁ PRÁVNÍ POMOC

Poskytnutí bezplatné právní pomoci je jedním ze základních požadavků moderního demokratického státu. A to zejména jako jeden z prvků práva na spravedlivý proces. Toto základní lidské právo je deklarováno *Evropskou úmluvou o lidských právech* (čl.6 odst.3) nebo *Mezinárodním paktem o občanských a politických právech*. V obou případech je přitom garantováno *právo obviněného na právní pomoc*, tedy nikoliv právo na právní pomoc tomu, kdo nebyl obviněn z trestného činu. A tedy z povahy věci pouze v případě probíhajícího soudního řízení.

Také *Listina základních práv a svobod* deklaruje právo na bezplatnou právní pomoc pouze ve vazbě na *řízení před soudem* (čl. 37 LZPS).

Kdy mám tedy před soudem právo na bezplatnou právní pomoc?

V občanském soudním řízení:

Kdy se jedná o občanské soudní řízení? Zjednodušeně řečeno, pokud se soudíte s jinou soukromou nebo právnickou osobou. Např. soudíte-li se se sousedem, zaměstnavatelem, manželem nebo někým, kdo vám způsobil škodu.

Občanský soudní řád (§ 30 odst. 1) stanovuje právo účastníka na právního zástupce. Ale to pouze za následujících podmínek:

- 1) Pokud účastník splňuje předpoklady, aby byl *soudem osvobozen od soudních poplatků*. Tyto předpoklady jsou dány především odůvodněnými poměry účastníka (výše a druh příjmů, vlastnictví věcí větší hodnoty, vyživovací povinnosti, dluhy). Také se nesmí jednat o svévolné a zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva a zároveň zde musejí být dány zvláště závažné důvody k osvobození od soudních poplatků. Soudy k tomuto účelu používají formuláře, které vám soudce zašle poté, co obdrží vaši žádost o osvobození od soudních poplatků nebo žádost o ustanovení právního zástupce.
- 2) Zástupce je *nezbytně potřebný k ochraně zájmů* účastníka.

Tímto zástupcem může být advokát, notář nebo jiný právník. Vyžaduje-li to však ochrana zájmů účastníka nebo jedná-li se o řízení, v němž je zastoupení advokátem povinné, ustanoví soud advokáta.

Ve správním soudním řízení:

Kdy se jedná o správní soudní řízení? Zjednodušeně řečeno, pokud se soudíte se státem, ale nejedná se o trestný čin. Např. s magistrátem, policií, ministerstvem. Následující úprava bezplatné právní pomoci však zahrnuje pouze soudní řešení, nikoliv jednání se správními orgány před počátkem soudního řízení.

Soudní řád správní (§ 35 odst. 8) upravuje možnost ustanovit účastníkovi zástupce. Opět je nutné splnit podmínky stanovené zákonem *obdobným způsobem* jako u občanského soudního řízení (nezbytnost pro ochranu zájmů, osvobození od soudních poplatků). Takto může být zdarma stanoven advokát, notář, patentový nebo daňový poradce.

V trestním soudním řízení:

Kdy se jedná o trestní soudní řízení? Zjednodušeně řečeno, pokud jste obviněni z trestného činu. Nebo pokud jste obětí trestného činu či jinak zúčastněná osoba.

1) Jsem obviněn z trestného činu:

Trestní řád (§ 33 odst. 2, 3 a 4) rozlišuje přiznání nároku na obhájce a ustanovení obhájce.

Vznik nároku na bezplatného obhájce nebo obhájce za sníženou cenu:

- nutno osvědčit nedostatek prostředků k úhradě vlastní obhajoby
- o tomto nároku lze rozhodnout i v přípravném řízení
- pokud to vyžaduje ochrana práv obviněného, lze toto rozhodnutí vydat i bez návrhu obviněného

Ustanovení obhájce:

- neprodleně po vzniku nároku, tj. po právní moci rozhodnutí o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu (nebo obhajobu za sníženou cenu)

Obhájcem je v trestním řízení vždy advokát.

2) Jsem poškozený trestným činem nebo osoba zúčastněná:

Trestní řád (§ 50, 51 a 51 a) říká, že se zúčastněná osoba a poškozený mohou dát zastupovat *zmocněncem*. Tímto zmocněncem může být i právnická osoba a není nutné, aby měla právní vzdělání. Může se ale jednat i o advokáta nebo jiného právníka. Zmocněnec poškozeného může být současně *důvěrníkem* podle zákona o obětech trestných činů (viz dále). Zmocněncem nemůže být osoba, které se řízení týká v tom smyslu, že by byla zároveň znalcem, svědkem nebo tlumočnickem v řízení.

Bezplatnou právní pomoc nabízí *trestní řád* pouze *osobám poškozeným* (nikoliv zúčastněným) a to za následujících podmínek:

- poškozený je *zvláště zranitelnou obětí* podle zákona o obětech trestných činů (viz. dále)
- poškozenému byla způsobena úmyslným trestným činem *těžká újma na zdraví*
- poškozený je *pozůstalým po oběti*, které byla trestným činem způsobena smrt

Stačí, když je splněna některá z výše uvedených podmínek. Zároveň musí mít poškozený *nedostatek prostředků*, aby si hradil náklady vzniklé přibráním zmocněnce. Soud opět může rozhodnout buď o bezplatné právní pomoci poskytované zmocněncem, nebo o snížené odměně zmocněnci.

Nezletilé děti mají nárok na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem i bez předchozích podmínek. Neplatí to však u trestného činu zanedbání povinné výživy.

Za zmocněnce si můžete zvolit vámi vybranou osobu. Pokud tak neučiníte, ustanoví vám soud advokáta. Je vhodné mít na paměti, že *trestní řízení* je řízení, kde oběť není stranou sporu. Jedná se o řízení mezi obviněným a státem, resp. státním zástupcem. Tedy není vždy nezbytně nutné mít právní zastoupení, důležitá je spíše psychologická podpora. Proto je vhodné vybírat si zmocněnce, ke kterému máte důvěru.

Co když se jedná o přeshraniční soudní řízení?

Zákon o mezinárodním právu soukromém (§ 10) garantuje bezplatnou právní pomoc v rámci Evropské unie a dalších států, u nichž je zajištěna vzájemnost.

Pokud jste účastníkem řízení, které je vedeno u *českého soudu*, potom budete žádat o bezplatnou právní pomoc daný soud. Ten ji posoudí obdobně jako u sporu bez přeshraničního prvku. Pokud je řízení vedeno před *zahraničním soudem*, je třeba tuto žádost podat na mezinárodním odboru *Ministerstva spravedlnosti ČR*.

Co když nejsem účastníkem soudního řízení, ale potřebuji bezplatnou právní pomoc?

Často je potřeba zajistit si odbornou právní pomoc ještě před začátkem soudního řízení. V takovém případě je možné obrátit se na několik poskytovatelů bezplatné právní pomoci:

Česká advokátní komora

Zákon o advokacii (§ 18 odst. 2, § 19, § 20) umožňuje využití bezplatné právní pomoci ještě *před začátkem soudního řízení*. Podmínky pro poskytnutí bezplatné právní pomoci nebo právní pomoci za sníženou cenu advokátní komorou jsou následující:

- zatím vám nebyla poskytnuta bezplatná právní pomoc podle jiného právního předpisu
- 2 advokáti odmítli vaši žádost o bezplatnou právní pomoc
- je třeba podat žádost a sdělit své příjmové a majetkové poměry

Pokud vám advokátní komora vyhoví, ustanoví advokáta a tomu přesně určí rozsah služeb, které vám smí poskytnout. Takto ustanovený advokát může odmítnout službu vykonávat pouze v následujících případech:

- pokud již on sám (nebo spolupracující advokát) poskytl právní služby v téže věci osobě s protikladnými zájmy
- pokud má informaci o klientovi, která by mohla žadatele o bezplatnou právní pomoc neoprávněně zvýhodnit
- pokud se projednávané věci již zúčastnil advokát nebo osoba advokátovi blízká
- pokud jsou zájmy advokáta nebo jeho osoby blízké v rozporu se zájmy žadatele
- pokud dojde k narušení důvěry mezi ustanoveným advokátem a žadatelem (klientem)
- pokud chybí součinnost na straně žadatele (klienta)

- pokud žadatel (klient) žádá advokáta, aby advokát postupoval v rozporu s právním nebo stavovským předpisem (i přes poučení advokátem o této skutečnosti)

Česká advokátní komora poskytuje také *jednorázové právní poradenství*. To není upraveno zákonem a je poskytováno jako veřejně prospěšná služba. Na toto právní poradenství *není právní nárok*. Jednotlivá setkání trvají cca 15 min. Je proto vhodné připravit si představení vašeho případu a otázek tak, aby nepřesáhlo více než 2 minuty. Jedině tak vám bude advokát schopen v krátkém čase účinně poradit. Seznam míst a časů poskytování právního poradenství je uveden na webových stránkách České advokátní komory – www.cak.cz.

Občanské poradny a jiné organizace poskytující bezplatnou právní pomoc

Dalším místem, na které se můžete obrátit s právním dotazem, jsou občanské poradny. Občanské poradny jsou v téměř každém větším městě. Seznam občanských poraden naleznete na webových stránkách www.obcanskeporadny.cz

Občanské poradny nabízejí bezplatné poradenství v následujících oblastech:

- sociální dávky
- sociální pomoc
- pojištění
- pracovně právní vztahy a zaměstnanost
- bydlení
- rodina a mezilidské vztahy
- majetkoprávní vztahy a náhrada škody
- finanční a rozpočtová problematika
- zdravotnictví
- školství a vzdělávání
- ekologie
- právo životního prostředí
- ochrana spotřebitele
- základy práva ČR
- právní systém EU
- občanské soudní řízení
- veřejná správa

- trestní právo
- ústavní právo

Každá občanská poradna má nastavena svá pravidla pro poskytování služeb. Obecně však lze říci, že je možné jejich služby *využívat opakovaně*, je možné využívat delší časové úseky, než je tomu v případě advokátního bezplatného poradenství a lze se dotazovat také prostřednictvím *telefonu* nebo *e-mailu*. Občanské poradny však nabízejí *pouze poradenství*, tj. nezastupují klienty před soudem a nepřipravují za klienta právní podání.

Odborné právní poradenství lze získat také ve *specializovaných službách* – např. poradenská centra pro spotřebitele, oběti domácího násilí, cizince, osoby zatížené dluhy atd. Poradenství těchto center se opět zaměřuje pouze na obecnou orientaci v problematice. V omezené míře tato centra nabízejí také sepis jednodušších právních podání. Doprovod k soudu, resp. zastupování před soudem ale zpravidla není v jejich kompetenci.

Subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů

Zákon o obětech trestných činů zavádí termín subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů. Tyto organizace mohou poskytovat právní informace obětem trestných činů. Kromě organizací může být poskytovatelem také advokát a Probační a mediační služba.

Registr subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů má na starosti *Ministerstvo spravedlnosti* (www.justice.cz).

Obětí je fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, či jí byla způsobena újma (majetková i nemajetková) nebo je to osoba, na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Obětí je také příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh osoby, které byla trestným činem způsobena smrt.

Zvlášť zranitelnou obětí je vždy nezletilé dítě a dále také osoba, která je postižena hendikepem (fyzickým, mentálním, psychickým, smyslovým), oběť trestného činu obchodování s lidmi, trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím. Zvlášť zranitelnou je také oběť, u které je zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost,

schopnost vyjadřovat se, životní situaci. Zohledňuje se i vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Pro posouzení toho, zda jste obětí trestného činu, není podstatné, jestli byl pachatel zjištěn či odsouzen. Přesto se nesmí jednat o zjevné zneužití postavení oběti. Pokud se považujete za oběť trestného činu, můžete využívat veškerá práva, která vám zákon nabízí, vč. práva na právní informace od poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.